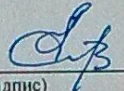

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра менеджменту (№ 602)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

 - А. В. Доронін
(підпис) (ініціали та прізвище)

«31» серпня 2021 р.

СИЛАБУС ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Основи менеджменту туристичної індустрії»
(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 073 «Менеджмент»
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма: «Менеджмент»
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна, заочна, дистанційна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 01.09.2021 року

Харків – 2021 р.

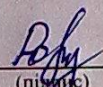
Розробник: Скачкова І. А., доцент каф. 602, к.т.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри менеджменту
(назва кафедри)

Протокол № 1 від «31» серпня 2021 р.

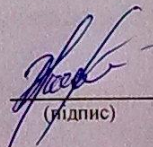
Завідувач кафедри д.т.н., професор
(науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Ю. О. Романенков
(ініціали та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

Представник студ ради 6 фак

(підпис)

Д. О. Воробієнко
(ініціали та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Скачкова Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту.

Стаж науково-викладацької діяльності 19 років.

Розробник та викладач дисциплін: «Планування і контроль на підприємстві», «Теорія і практика бізнес-планування», «Адміністративний менеджмент», «Самоменеджмент», «Основи менеджменту туристичної індустрії» та ін.

Напрями наукових досліджень: управління проєктами, менеджмент, економіко-математичне моделювання.

E-mail: i.skachkova@khai.edu

Робоче місце: 311 ім. к.

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна –5 (п'ятий).

Обсяг дисципліни: 4,5 кредити ЄКТС/135 годин, у тому числі аудиторних – 56 год., самостійної роботи здобувачів – 79 год.

Форма здобуття освіти – денна, заочна, дистанційна.

Дисципліна – вибіркова.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувача

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий), контроль (залік).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – менеджмент, теорія організацій, теорія фірми, макроекономіка, логістика

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (пореєквізити) – стратегічне управління підприємством

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у майбутніх спеціалістів сучасного управлінського мислення та системи спеціальних знань у галузі туристичної індустрії, розуміння концептуальних основ системного управління туристичними організаціями, засвоєння теоретичних та практичних навичок управління та реалізації управлінських рішень, характерних для туристичної діяльності.

Завдання: розгляд специфіки управління у зв'язку з особливим товаром туристичної діяльності – послугою; розкриття змісту основних процесів в організації туристичної діяльності; формування знань про понятійно-термінологічні основи туropolейтингу та знань про сервісне забезпечення турпродукту.

Компетентності, які набуваються.

Загальні:

ЗК15 - Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК13 - Цінування та повага різноманітності та мультикультурності

ЗК9 - Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК10 - Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні

Фахові :

СК6 - Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

СК3 - Здатність визначати перспективи розвитку організації.

СК4 - Вміння визначати функціональні області організації та зв'язки між ними

СК15 - Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички.

Очікувані результати навчання:

РН14 – Ідентифікувати причини стресу, адаптувати себе та членів команди до стресової ситуації, знаходити засоби до її нейтралізації

РН15 – Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності"

РН16 – Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним

РН17 – Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. Основні положення менеджменту туристичної індустрії

Тема 1. Характеристика сутності туризму і туристської діяльності. Класифікація і функції туризму

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2 години.

Практичне заняття: «Характеристика туристських ресурсів України.»

Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.

Сучасні підходи до визначення туризму. Місце і роль туризму в економіці країни. Сутність туризму. Визначення туризму згідно ЗУ «Про туризм». Основні види та форми туризму. Класифікація видів туризму згідно з ЗУ «Про туризм». «Молоді» види туризму. Етапи виробництва туристичного продукту й туристської послуги. Сутність і склад туристського продукту.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

ТЕМА 2. Регулювання туристичної діяльності

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 4 години.*

- *Практичне заняття: «Вивчення основних міжнародних актів, що регламентують туристську діяльність».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Основні законодавчі й нормативно-правові акти у сфері туризму, що діють в Україні. Державні органи регулювання туристської діяльності в Україні.

Мета й основні завдання регулювання туристичної діяльності на міжнародному рівні. Міжнародні відносини України у сфері туризму.

Організація діяльності та основні завдання Всесвітньої туристської організації (ВТО), «Хартія туризму». «Кодекс туриста». Всесвітня федерація асоціації туристських агентств. Всесвітня асоціація туристських агентств. Міжнародна асоціація з повітряних перевезень. Міжнародна готельна асоціація. Некомерційні організації сприяння туризму.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 3. Організаційні засади створення і діяльності туристського підприємства.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 5 годин.*

- *Практичне заняття: «Вивчення основних нормативно-правових документів, що діють в Україні в галузі туризму».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Основні цілі створення і функціонування туристських підприємств. Види туристських підприємств та їх особливості. Класифікація туристських підприємств за різними класифікаційними ознаками. Принципи організації їх діяльності. Ресурсне забезпечення туристського підприємства.

Вибір організаційно-правової форми туристського підприємства. Розробка засновницьких документів, державна реєстрація і організаційне оформлення туристського підприємства. Характеристика засновницьких документів для туристських підприємств. Основні вимоги до офісу й персоналу туристського підприємства. Випадки і порядок ліквідації туристського підприємства.

Технологічні аспекти формування туристських послуг і доставки туристського продукту до споживача. Організація обслуговування клієнтів туристської фірми. Особливості організації спеціалізованих видів туризму. Основні проблеми організації спеціалізованих видів туризму.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: --5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 4. Державне регулювання діяльності туристських підприємств

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 5 годин.*

- *Практичне заняття: «Вивчення законодавчої бази, що регламентує туристські формальності».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Необхідність і цілі ліцензування. Основні визначення з ліцензування. Нормативно-правова база ліцензування. Порядок оформлення ліцензій. Умови ліцензування. Контроль за дотриманням ліцензійних умов.

Сутність сертифікації. Цілі сертифікації. Види сертифікації. Порядок і правила сертифікації туристських послуг. Сертифікат відповідності туристських послуг. Державна система сертифікації УкрСЕПРО. Контроль за відповідністю якості послуг в галузі туризму.

Поняття про стандартизацію і стандарти. Цілі та завдання стандартизації. Об'єкт, предмет, область і рівні стандартизації. Міжнародні органи стандартизації. Національна система стандартизації. Основні стандарти, що діють в галузі туризму.

Взаємозв'язок стандартизації туристських послуг та їх якості. Контроль за дотриманням стандартів у галузі туризму. Перспективи розвитку стандартизації послуг у галузі туризму в Україні.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 5. Формування туристського продукту

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

– *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

– *Практичне заняття: «Характеристика основних етапів проектування і формування тур продукту».*

– *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Визначення турпродукту і туropolерейтинга. Властивості турпродукту. Єдині вимоги до турпродукту. Проектування турпродукту. Формування турпродукту. Просування турпродукту. Реалізація турпродукту.

Структура туристської індустрії. Функції туropolераторів, як суб'єктів туристської індустрії. Комплекс заходів по просуванню туристичного продукту. Реклама. Виставки і ярмарки.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 6. Договірні відносини в туристському бізнесі

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

– *Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.*

– *Практичне заняття: «Характеристика договірних документів, що оформляються при укладанні договорів з туристами, порядок їх оформлення».*

– *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Правові основи договірних відносин. Види договорів у сфері турбізнесу. Характеристика та правила укладання агентського договору між турагентом і туropolератором. Предмет агентського договору.

Основні вимоги до укладання договорів з постачальниками та підрядчиками. Формування туристського продукту за рахунок власних туристських послуг туropolератора й послуг інших організацій.

Обов'язкове страхування туристів. Умови страхування й отримання страхового полісу. Укладання договору зі страховою компанією.

Вимоги законодавства до укладання даного виду договорів. Основні дані, які містить договір. Правила отримання ваучера. Вимоги до складання, оформлення та виготовлення туристських ваучерів. Відмітні особливості туристського ваучера та туристської путівки на отримання туристських послуг. Права й обов'язки туристів при укладанні договору на туристське обслуговування.

Договір готельного обслуговування. Договір екскурсійного обслуговування. Договір на здійснення пасажирських перевезень. Договір на медичне обслуговування туристів..

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі) – 2 години.*
 - *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*
 - *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*
- Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Управління організаційними процесами в менеджменті туристичної індустрії

Тема 7. Страхування в туризмі

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*
- *Практичне заняття: «Характеристика договірних документів взаємодії партнерів по туристській діяльності».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Сучасний стан страхового ринку України. Розвиток окремих видів страхування. Види страхування, що застосовуються в туризмі. Характеристика ризиків у туристській діяльності. Особливості прояву ризиків туристського підприємства. Ризики туристів. Розробка програм страхування ризиків для туристського підприємства. Укладання договорів між туристськими підприємствами і страховими компаніями. Ефективність страхування в туризмі.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: -5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 8. Туристські формальності

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.*
- *Практичне заняття: «Характеристика ризиків у туристській діяльності. Ризик туристів».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Сутність туристських формальностей. Паспортно-візові формальності. Порядок оформлення закордонного паспорта в ВВІР і МЗС України відповідно до українського законодавства.

Митні формальності. Валютні формальності. Страхові формальності. Права й обов'язки туристів. Поняття туристської візи як права на виїзд українського туриста. Порядок оформлення візи: у консульському відділі іноземного посольства в Україні; країнах СНД; західноєвропейських державах. Шенгенські угоди. Порядок оформлення Шенгенських віз у країнах Західної Європи та в Україні.

Основні візові документи: віза, візова анкета, паспортний документ. Види віз. Абревіатура видів віз. Термін дії віз залежно від її виду. Правила оформлення візових документів.

Політичний, економічний, соціальний, екологічний захист туристів. Закони України "Про громадянство в Україні", "Про туризм". Правове становище іноземців в Україні.

Правила запрошення, одержання віз України, правила перебування в Україні, правила в'їзду іноземців в Україну і їхнього виїзду з України. Особливості в'їзду в

Україну, виїзду із України і перебування в Україні осіб, що мають подвійне громадянство.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 9. Організація транспортного обслуговування в туризмі *Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 4 годин.*

- *Практичне заняття: «Правила оформлення візових документів для в'їзду в Україну».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Місце і роль транспорту в організації туристської діяльності. Класифікація транспортних подорожей і транспортних засобів. Статистика використання транспортних засобів при туристичних подорожах. Переваги і недоліки різних видів транспорту.

Годинні пояси й місцевий час. Використання автомобільного транспорту в туризмі. Автобусні перевезення в туризмі. Залізничний транспорт. Подорожі водним транспортом. Перевезення повітряним транспортом. Порядок взаємодії туристських і транспортних підприємств.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 5 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 10. Організація надання послуг розміщення в туризмі

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

- *Практичне заняття: «Особливості організації транспортних турів».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Класифікація засобів розміщення. Стисла характеристика засобів розміщення. Загальні вимоги до засобів розміщення. Особливості розміщення туристів у транспортних турах. Організація взаємодії туристських підприємств з підприємствами – засобами розміщення.

Класифікація готельних підприємств і загальні вимоги до них. Організація надання основних послуг і додаткового сервісу в готелях. Класифікація номерного фонду в готелях. Призначення громадських приміщень в готелях. Організація управління готельним комплексом. Керування безпекою клієнтів і співробітників готелів. Керування якістю готельних послуг. Поняття про готельні ланцюги. Стратегія і проблематика розвитку готельного господарства.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 11. Застосування інформаційних технологій в туризмі – засіб підвищення ефективності роботи туристських підприємств

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

- *Практичне заняття: «Особливості взаємодії туристських підприємств із засобами розміщення».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Характеристика основних напрямків автоматизації роботи туристських підприємств. Програмне забезпечення туристських подорожей. Інтернет/інтранет – технології в туризмі. Основні фактори підвищення ефективності роботи туристських підприємств при застосуванні інформаційних технологій. Переваги й недоліки інформаційних технологій, що використовуються в туризмі. Класифікація технічних засобів інформаційних технологій, що використовуються туристськими підприємствами. Організація роботи туристських підприємств з всесвітньою мережею Інтернет. Характеристика автоматизованих міжнародних систем бронювання.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 24 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі) – 2 години.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

5. Індивідуальні завдання

Виконання розрахункової роботи за тематикою, затвердженою на засіданні кафедри 602: РГР «Розробка інвестиційного проекту впровадження нового туристичного продукту»

6. Методи навчання

Словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.); наочні (ілюстрування, демонстрування) та практичні (практичні роботи, індивідуальне опитування, тестування).

7. Методи контролю

Контроль і оцінювання якості набутих знань, умінь та практичних навичок студентів має системний характер, базується на принципі наскрізного контролю, який дозволяє забезпечити взаємозв'язок між усіма видами навчального процесу: лекції, практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота студента, поточний контроль, залік. Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів підсумкового контролю у вигляді письмового заліку.

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Виконання і захист практичних робіт	0...4	4	0...14
Модульний контроль	0...25	1	0...25
Змістовний модуль 2			
Виконання і захист практичних робіт	0...4	4	0..16
Модульний контроль	0...25	1	0...25
Виконання і захист РР	0...20	1	0...20
Усього за семестр			0...100

Семестровий контроль (залік) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до заліку. Під час складання заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для заліку складається з двох теоретичних запитань та одного практичного. Максимальна кількість балів за кожне питання: 30, 30, 40 (сума – 100 балів).

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Виконати індивідуальні завдання.

Добре (75-89). Твердо опанувати перелік знань та умінь, захистити всі індивідуальні завдання, здати поза аудиторну самостійну роботу.

Відмінно (90-100). Здати всі контрольні точки з оцінкою «відмінно». Досконально знати всі теми та уміти застосовувати на практичних заняттях.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Політика академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає (Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Лист МОН України № 1/9-650 від 23.10.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n211>):

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

11. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

1. Навчально-методичне забезпечення дисципліни "основи менеджменту туристичної індустрії" для бакалаврів / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; розроб. І. А. Скачкова. - Харків, 2019. - 85 с. - Режим доступу – http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/Osnovu_menegementy_tur_industrii.pdf що

містить: план-конспект лекцій, методичні вказівки до практичних занять, методичні вказівки до виконання розрахунково-графічної роботи, тести для контрольних заходів, рекомендована література, інформаційні ресурси

12. Рекомендована література

Базова

1. Кудла Н. Є. Менеджмент туристичного підприємства: підручник / Н.Є. Кудла. - К.: Знання, 2012. - 343 с.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги – XXI, 2013. – 300 с.
3. Балашова Р. І. Організація діяльності туристичного підприємства. [текст] :навч. посіб. / Р. І. Балашова – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 184 с.
4. Мальська М. П., Худо В. В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2- вид. перероб. та доп.– К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
5. Інновінг в туризмі: монографія / А.А. Мазаракі, С.В. Мельниченко, Г.І. Михайліченко, Т.І. Ткаченко та ін. ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 532 с.

Допоміжна

1. Ільчук М.М., Коновал І.А. Бізнес-планування підприємницької діяльності в АПК. Навч. посібник. – К.:ЗАТ «Нічлава», 2013. –308 с
2. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійнотермінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту : навчальний посібник / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – К.: Альтерпрес, 2011. – 288 с.
3. Басюк Д. І. Основи туризмології: навчальний посібник / Д. І. Басюк. – Кам'янець- Подільський: Аксіома, 2005. – 202 с.
4. Лук'яненко В. А. Охорона праці в туризмі: конспект лекцій / Лук'яненко В. А. – Київ : [б. в.], 2012. – 230 с.
5. Ковешніков В. С., Ковешнікова О. В. Основи проектування туристичнорекреаційних комплексів : Навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 288с.
6. Кушнірук Ю. С. Рекреація: навчальний посіб. Рівне. НУВГП. 2015. 148 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України: <http://nbuv.gov.ua>
2. Наукова періодика України: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
3. Законодавство України: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
4. Центр навчальної літератури: www.cul.com.ua
5. Державна служба статистики України: www.ukrstat.gov.ua